

ХРИШЋАНСКА ЦРКВА У ДУРА ЕВРОПОСУ*

Пол Виктор
Кристофер Баур

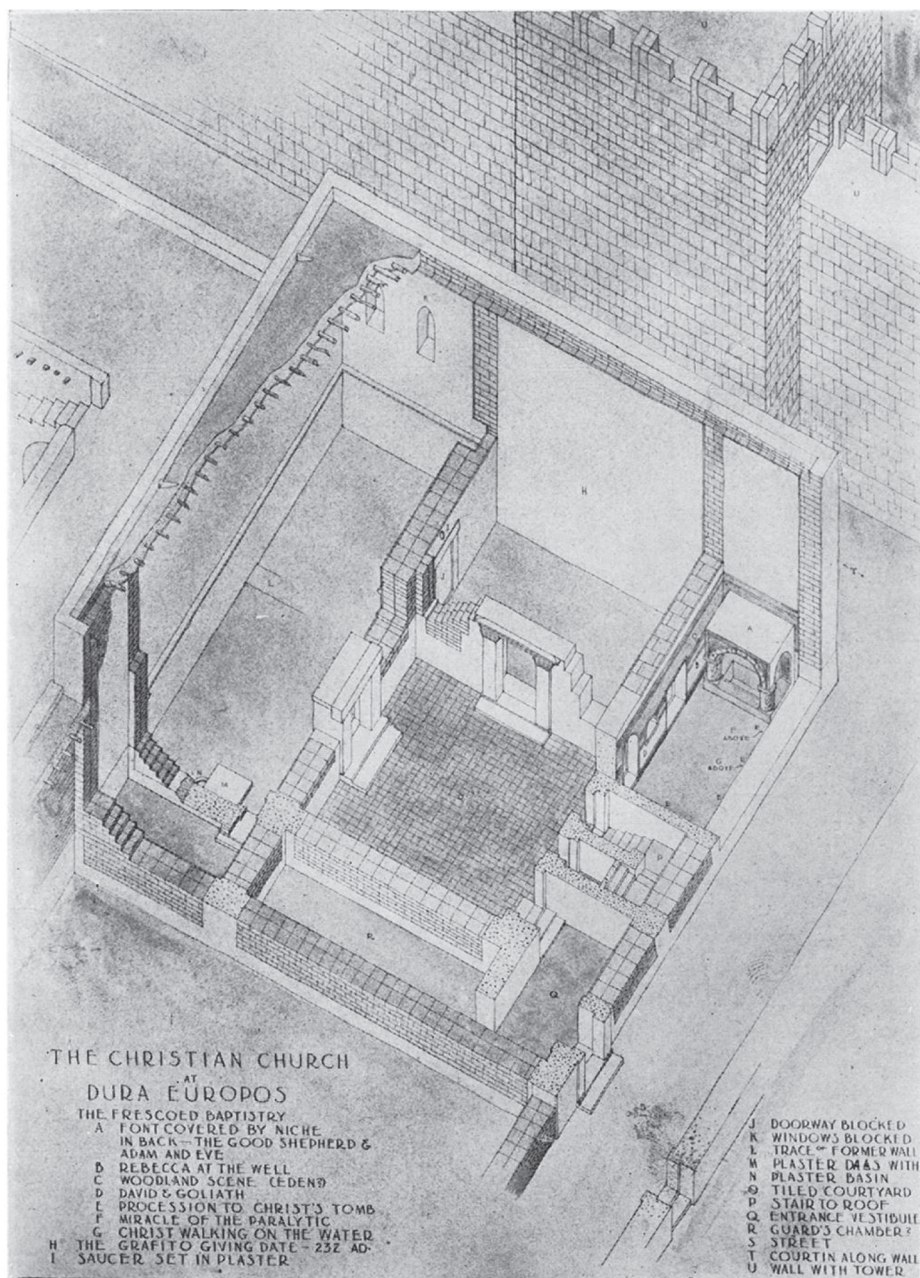
Айстракш: Током 1931-32. године у Дура Европосу је откривена кућа која је припадала хришћанима. Једна од њених мањих соба је била опремљена као црква. Њени зидови су прекривени најзанимљивијим и најранијим хришћанским сликарством које смо наследили са Истока. Колико времена пре 200. године су ови иконографски облици изумљени, и ко их је изумео, још увек нисмо спреми да кажемо.

Кључне речи: Дура Европос, иконографија, фрескосликарство, црквена уметност, Пастир Добри, ранохришћанско бојслужење

Дура-Европос [Dura-Europos], македонска колонија на Еуфрату, временом је постала утврђење и средиште трговине са Персијом. Каснија римска утврда је напуштена у другој половини трећег века. Након што су прва археолошка ископавања на том локалитету која је спровео М. Кимон [M. Cumont] коначно завршена 1923. године, 1928. године су их наставили Универзитет Јејл [Yale University] и француска Академија за натписе и класичну књижевност [Académie des Inscriptions et Belles-Lettres]. Ова истраживања су показала да Дура Европос заслужује репутацију коју има као град живописа и графита. Поред чувеног фрескосликарства у храму Палмирских [Palmyrene] богова, које су објавили Брестед [Breasted] и Кимон, сада су познати и многи други примери. Током 1931-32. године откривена је кућа која је припадала хришћанима. Једна од њених мањих соба је била опремљена као црква. Њени зидови су прекривени најзанимљивијим и најранијим хришћанским сликарством које смо наследили са Истока. Реконструкција на слици 1 показује положај ових слика.

У цркви се са њеног западног зида над правоуганим удубљењем на поду шири *aedicula* [лат. кућица, собица, капелица; у римској архитектури, *едикла* је грађевина у виду минијатурног храма – *прим. прев.*]. Могуће је да је ово удубљење било гроб мученика. На западном зиду иза *aedicula*-е, видљиве само кроз њен округли свод, налазе се две сцене, на вишој су осликани Адам и Ева а на нижој је Пастир Добри; другим речима, земаљски и небески рај. Сцена Пада човека се разликује од приказа ове теме на Западу по томе што бочни пиластри означавају границе раја.

* Наслов изворника: P. V. C. Baur, "The Christian Chapel at Dura", *American Journal of Archaeology*, Vol. 37, No. 3 (Jul. - Sep., 1933), pp. 377-380.

Сл. 1: Хришћанска црква у Дура Европосу, цртеж Хенрија Ф. Пирсона [Henry F. Pearson], у власништву Галерије лепих уметности Универзитета Јејл [Gallery of Fine Arts, Yale University]

Сцена Доброг Пастира је јединствена. Са огромним овном на рамену он прилази стаду од седамнаест овнова. У западном начину представљања ове сцене налазимо уравнотежену симетричну композицију: Пастир стоји међу својим овцама а са обе његове стране се налазе по једна или две овце. Тако не стичемо утисак да Пастир доноси изгубљену овцу назад у стадо као што то видимо у Дура Европосу.

На горњем делу северног зида наше цркве налазе се две сцене, на једној је осликано *Чудо на језеру* а на другој *Исцељење узетих*. Друга сцена је добар пример настављања овог стила, јер није представљен само болесник који лежи на својој постељи над којом стоји Христос који изводи чудесно исцељење, већ и исцељени узети који одлази носећи своју постељу на леђима. Он кревет држи наопачке. Ово је источњачки начин осликавања ове сцене, с обзиром на то да у западном начину узети носи своју постељу са ногарима окренутим на доле. Значајно је и то што је први део сцене у којем Христос стоји над постељом узетог и исцељује га јединствен у ранохришћанској уметности.

Са десне стране ове сцене налази се брод са апостолима који плове преко узбурканог мора. Апостоли седе на палуби и широм отворених очију задивљено гледају у Христа и Петра који ходају по води. Петар тоне а Спаситељ му пружа руку и помаже. Ова сцена је пуна акције, и једна је од оних којој очигледно нису били склони уметници Запада све до осамнаестог века, док се није и тамо појавила. Лик апостола Петра је очуван у изванредном стању, и од посебног је значаја будући да је то најстарија позната ликовна представа тог апостола. Нажалост, на фресци недостају глава Христова и мало више од половине брода.

Испод ове две представе се налази главна слика на северном зиду, слика Светих Жена (Мироносица – *йрим. йрев.*) на гробу Христовом (слика 2). Овде је опет већи део слике уништен. Првобитно су на њој биле представљене три Марије које, према Марковом Јеванђељу, прилазе гробу Христовом, који је на нашој слици представљен као огромни саркофаг источног типа. Изнад се налазе две звезде са дванаест односно једанаест зрака. Марије носе беле хаљине и беле велове, и у рукама држе бакље и посуде са миром. Анђео и чувари из библијске приче нису осликани. Изненађујуће је што се у западној уметности ова сцена веома ретко среће. Не постоји ниједан пример ове представе у катакомбама Рима. Међутим, на Истоку, ово је једна од тема која је највише заступљена. Фризуре Марија, које су идентичне онима које је увела Јулија Мамеја [Julia Mamaea], умрла 235. године, омогућавају датирање ових слика на почетак трећег века.

На јужном зиду, између двоја врата која у цркву воде из ливана* и из дворишта куће, налази се сцена на којој су представљени Давид и Голијат; поред обојице је одговарајући натпис на грчком. Епизода са Давидом који надвлађа дива ретко се јавља у ранохришћанској уметности. Наша слика је без сумње најранија позната представа ове теме. Она следи источну традицију по којој је див много крупнији од младића Давида. Ветар и временске прилике су скоро до непрепознатљивости оштетили ову фреску.

* liwan, од персијског *iwān* – засвођени улазни отвор/пролаз ка дворишту – *най. йрев.*

Сл. 2: Мироносице на гробу Христовом, детаљ
(фреска се налази у Галерији лепих уметности Универзитета Јејл)

Последња фреска се налази на западном делу јужног зида, и на њој је представљена жена Самарјанка. Ово је најдивнија фреска међу свим фрескама цркве, и по стилу је више јелинистичка него хришћанска. Са испруженим рукама Самарјанка обема шакама вуче конопач како би извукла ведро из отвора студенца који је у облику амфоре. Христос није представљен. Све ове слике се сада налазе у Музеју лепих уметности [Museum of Fine Arts] Универзитета Јејл.

Јасно је да сцене које су поменуте изнад није насликао један уметник. Како би се зидна декорација цркве брже завршила упошљен је већи број живописаца. Представе Доброг Пастира и Пада човековог на западном зиду иза *aedicula*-е је сликао исти човек; други је осликао сцене Узетога и Чуда на језеру; трећи уметник, већег талента, осликао је Мироносице, четврти сцену са Давидом и Голијатом, а пети, далеко највеличанственији међу њима, насликао је Самарјанку.

Али ипак нема назнака да се на овим сликама налази нешто ново, нема покушаја да се различите сцене наслепо осликају по први пут. Не суочавамо се са прототиповима, већ са обрасцима који су већ чврсто одређени. Колико времена пре 200. године после Христа су ови иконографски облици били по први пут изумљени, и ко их је изумео, још увек нисмо спремни да кажемо. Али оно што је, у најмању руку, извесно, како проучавање иконописа указује, је да традиција нема никакве везе са Римом.

Универзитет Јејл

превод са енглеског:
Маријана и Срећко Петровић

THE CHRISTIAN CHAPEL AT DURA

P. V. C. Baur

***Summary:** In the season of 1931-32 a house belonging to Christians was discovered. One of its smaller rooms was fitted out as a chapel. Its walls are covered with the most interesting and earliest Christian paintings that have come down to us from the East. How much earlier than 200 A.D. these iconographical forms were first invented, where, and by whom, we are not yet ready to say.*

***Key words:** Dura-Europos, Iconography, frescoes, Church Art, Good Shepperd, Early Christian Worship*